

FRANSIYADA UYG'ONISH DAVRI ADABIYOTI

Axmedova M.A

Navoiy davlat pedagogika instituti talabasi

E-mail: Maqsudaaxmedova96@gmail.com

Tel: 998992580003

Annotatsiya. Ushbu maqolada Fransiya mamlakatida XV asr oxiri hamda XVII asr oxirigacha bo'lgan ijodiyot namunalari va adabiyoti holati haqida bayon qilinadi. Uyg'onish so'zi italiyalik Rinascimento va fransuz Uyg'onish davridan kelib chiqqan bo'lib, ikkala holatda ham "qayta tug'ilish", "qayta tug'ilish" degan ma'noni anglatadi. Rus tilida ularga o'xshash "Uyg'onish" atamasi keng tarqalgan. Bu O'rta asrlarning oxirida shakllanib, zamonaviy davrga qadar davom etgan bir qator G'arbiy Evropa davlatlarining rivojlanishidagi alohida madaniy va tarixiy davr nomi.

Kalit so'zlar: Uyg'onish davri, madaniyat, falsafa, neoplatonik, gumanizm.

KIRISH: Xronologik jihatdan Uyg'onish davri XIV asrning boshlari - XVI asrlarning so'nggi choragini qamrab oladi. Angliya va Ispaniyada Uyg'onish davri 17 asr boshlariga qadar davom etdi. Uyg'onish davrining eng o'ziga xos xususiyati antropotsentrizm tamoyillari asosida shakllangan va O'rta asrlar madaniyatining ifoda etilgan dindorligidan tubdan farq qiluvchi maxsus madaniyat turi. "Uyg'onish" ("Uyg'onish") tushunchasining o'zi birinchi marta XVI asrning taniqli italiyalik gumanisti Jorjio Vasarining asarlarida uchraydi va ma'lum bir gullab-yashnagan davrni, jamiyatning barcha sohalarida va birinchi navbatda, madaniyat sohasi. Ushbu atama 19-asrda fransuz tarixchisi Jyul Mikel asarlari tufayli tarixiy davr nomi sifatida zamonaviy ma'nosiga ega bo'ldi[1]. Uyg'onish davri madaniyatini rivojlantirish uchun eng kuchli turtki XV asrda bosmaxona paydo bo'lishi bilan ta'minlandi. Bosma kitoblarning keng tarqalishi qadimgi faylasuflarning asarlarini aholining keng qatlamlari uchun taqdim etish imkoniyatini yaratdi. Evropa shaharlarida ilm-fan va san'atning dunyoviy markazlari faol ravishda shakllana boshladi. Qadimgi madaniyatga ommaviy qiziqish barcha turdagi san'at turlari: me'morchilik, rassomchilik, haykaltaroshlik, adabiyotda yangi shakllarni vujudga keltirdi. Inson o'zining barcha ehtirolari va tajribalari bilan san'atning yangi asosiy ob'ekti bo'ldi[2]. Gumanist mutafakkirlarning falsafiy asarlarida yangi erkin, uyg'un va har tomonlama rivojlangan shaxs - "universal" deb nomlangan shaxsning idealini tasvirlangan. Ushbu dunyoqarashning yorqin vakillaridan biri yorqin italiyalik rassom Leonardo da Vinchi edi. Inson irodasi va ongining cheksiz imkoniyatlari, uning xudojo'yligi haqidagi g'oya o'sha davrdagi ko'plab faylasuflarning asarlarida aks etgan. Xususan, taniqli panteist faylasuf, Kopernik g'oyalarini izdoshi - Jiordano Bruno

atrofdagi olamni o'z ongiga ko'ra yaratishga qodir bo'lgan chinakam ijodiy, uyg'un shaxsga xos bo'lgan "qahramonlik g'ayrati" g'oyasini ilgari surdi[3]. Fransuz Uyg'onish davri madaniyati qirollikning birlashishi tugallanishi, savdo-sotiqning rivojlanishi, Parijning mamlakatning siyosiy va madaniy markaziga aylanishi davrida tug'ilib, rivojlandi.

XVI asrdan boshlab fransuz qirollik saroyi G'arbiy Evropadagi eng yorqin sudlardan biriga aylandi. Qirol Frensis I o'zining she'riy iste'dodi va boshqa odamlarda qalam tutish qobiliyatini qadrlash qobiliyati tufayli „belles-lettres otasi“ deb ataldi. Italiya yurishlarining ta'siri ostida Fransiya qirol, uning singlisi Navarralik Margarita va ularning atrofidagi odamlar qadimiy merosga — qadimgi mualliflarning asarlariga, qadimgi haykaltaroshlikka, klassik lotin tiliga katta e'tibor berishni boshladilar[4]. XV asrning oxiridan boshlab Fransiya ko'plab mashhur italyan shoirlari, yozuvchilari, rassomlari va filologlari kelishdi. Ular orasida shoir Fausto Andrellini, yunon olimi Jon Laskaris, filolog Yuliy Tsezar Skaliger, tarixshunoslar de Seyssel va Pol Emilius bor edi. Italiya ta'siri ostida Frensis I o'zining ko'plab qasrlarini qurish va bezashga qaror qildi. U o'zini Apennin yarim orolidan taklif etilgan rassomlar bilan o'rab oldi[5]. Marignano jangidan so'ng Fransiya kelgan va Amboise qasrida vafot etgan XV—XVI asrlarning ajoyib italyan rassomi va olimi Leonardo da Vinchi o'rniga italiyalik rassom Andrea del Sarto, haykaltarosh Franchesko Primaticci, Rosso Fiorentino va boshqa ko'plab rassomlar go'zallik vazirlari keldi. Qadimgi madaniyatning tiklanishi qirol xonadoni va boy zodagonlar tomonidan katta e'tibor va yordamga ega bo'ldi[6]. Eng o'qimishli odamlarning yangi avlodiga homiylik Britanni qirolchasi Anna va qirol Frensis I tomonidan ta'minlangan, u bir necha bor ulardan cherkovning qasos qilichini tortib olgan, saxiy homiy va yaxshi do'st edi. Anna Britanni o'ziga xos adabiy to'garakni yaratdi, uning an'analari qirolning yagona va suyuqli singlisi Navarra Margaretining mashhur doirasi faoliyatida rivojlangan, u doimo Frensisning homiyligidan zavqlangan. Frantsisk I saroyida bo'lgan Italiya elchilaridan biri „qirol bir yildan ko'proq vaqtini zargarlik buyumlari, mebellar, qal'alar qurish, bog'lar qurish uchun sarflagan“, dedi.

Ehtimol, Fransiya Uyg'onish davrining eng mashhur asarlaridan biri Fransua Rabelaisning „Gargantua va Pantagruel“ kitobidir. Rabela iqtidorli inson bo'lib, uning iste'dodi ayniqsa yozuvchilikda yaqqol namoyon bo'ldi. Rabela ko'p sayohat qilgan, dehqonlar, hunarmandlar, rohiblar va zodagonlarning odatlarini bilar edi. U umumiy tilni biluvchi edi. U o'zining ajoyib va yagona romanida o'z davrining odamlariga yorqin satira berdi. Shu bilan birga, fransuz Uyg'onish davri adabiyoti xalq og'zaki ijodining eng yaxshi namunalarini o'zlashtirdi. Bu iste'dodli va erkinlikni sevuvchi fransuz xalqiga xos xususiyatlarni aks ettirdi: ularning quvnoq tabiati, jasorati, mehnatsevarligi va nozik hazillari va boshqalar.

O'rta asrlarda olimlar uchun fikrlashning asosiy muammosi Xudo, inson va tabiat o'rtasidagi munosabatlar edi. Uyg'onish davri falsafasining asosiy xususiyati antropotsentrizm yoki gumanizmdir. Inson butun olamning markazi, cheksiz potentsialga ega yaratuvchi hisoblanadi. Har qanday inson o'z iste'dodlarini rivojlantirishga va atrofdagi dunyoni yaxshilashga qodir. Bu xususiyat san'atga alohida qiziqishni keltirib chiqardi: tasvirlarni yaratish va chiroyli narsa yaratish qobiliyati ilohiy sovg'aga tenglashtiriladi. An'anaviy ravishda Uyg'onish falsafasida 3 ta katta davr mavjud: erta, yoki gumanistik (XIV bosh - XV asr o'rtalari), Neoplatonik (XV o'rtalar - XVI asrlar boshlari), tabiiy falsafiy (XVI boshlar - XVIII asrlar boshlari). Pietro Pomponazzi dunyoda 2 haqiqat bir vaqtda yashashi mumkin deb hisoblagan: falsafa haqiqati (inson aqli yaratgan) va din haqiqati (kundalik ehtiyojlar uchun yaratilgan; axloq va axloqqa asoslanadi). O'sha paytda odam ruhining o'lishi haqida mashhur bo'lmagan g'oyani bayon etdi. Uning tushunchalarida Xudo va uning odamlar hayotidagi roli haqida mulohazalar alohida o'rin tutadi: nega, agar Xudo mavjud bo'lsa, u odamga gunoh qilishiga va dahshatli xatti-harakatlar qilishiga yo'l qo'yadi? Oxir oqibat u o'zi uchun murosaga keldi. Xudo, uning fikriga ko'ra, mavjud bo'lganlarning yaratuvchisi va sababchisi emas, u sodir bo'ladigan hamma narsani tug'diradigan, ammo o'z irodasi bilan emas, balki qandaydir chidab bo'lmaydigan kuchning paydo bo'lishiga olib keladigan bir xil taqdir, tabiatdir. Uyg'onish davri falsafasining markaziy xususiyati sifatida gumanizmning shakllanishining dastlabki sharti Dante Aligiyeri ijodi edi. U inson barcha tabiat singari ilohiy printsipga ega ekanligini ta'kidladi. Shuning uchun, inson Xudoga qarshi tura olmaydi. Bundan tashqari, u o'zlarining taqdirini unutmagan va hayotlarini insoniyatning eng past illatlariga: ochko'zlik va nafsga bo'ysundirgan katolik cherkovining ayrim vazirlarini nafratlantirdi.

XULOSA

Xulosa o'rnida shuni aytish joizki, Uyg'onish davri Fransiya mamlakati tarixida ham juda katta iz qoldirgan. SHuningdek Fransuz Uyg'onish davri umumiyevropa davlatlari bilan bog'liq. Bu atamadan asosan Fransiya tarixchilari, madaniyatshunoslari, va san'atshunoslari tomonidan XV asr oxiridan XVII asr boshlarigacha mamlakat madaniyati va san'atidagi yutuqlarni tavsiflash uchun ishlatiladigan atama. Fransuz Uyg'onish davrining Italiya Uyg'onish davridan farqli o'laroq asosiy xususiyati madaniyatning saroy, aristokratik xususiyatidir. Shu bilan birga, Fransuz Uyg'onish davri adabiyoti xalq og'zaki ijodining eng yaxshi namunalarini o'zlashtirdi. Bu iste'dodli va erkinlikni sevuvchi fransuz xalqiga xos xususiyatlarni aks ettirdi, ularning quvnoq tabiati, jasorati, mehnatsevarligi va nozik hazillaridir.

REFERENCES:

1. Green, D.H. "Women Readers of the Middle Ages". Cambridge University Press, England.
2. McDonald, Nicola. " Women Readers in the Middle Ages (review)"
3. *Bushwick, Sophie (8 March 2022). "How Much Medieval Literature Has Been Lost?". Scientific American*
4. Bobkova, M. S. *Fransiya Uyg'onish davri: Ilk zamonaviy davrlar, tarix kitobi.* Moskva, 2006-yil
5. Kravchenko, A. I. *Kulturologiya.* Moskva, 2002-yil
6. <https://study.com/learn/lesson/medieval-literature-books-poetry-stories.htm>